

Мартинюк Іван Вікторович,

асистент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР: ВІД РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ДО СУЧАСНОСТІ

Ще за часів Стародавнього Риму відносини в економіці, торговій та інших сферах підлягали регулюванню за допомогою договору. І слід зазначити, що попри стрімкий розвиток держав, роль та значення договірних прав не тільки зберіглася, а й зазнало подальшого розвитку та вдосконалення.

Система договорів Стародавнього Риму була розгалуженою і якщо проаналізувати ті відносини, які регулювалися договірним правом, то можна зробити висновок, що вже тоді договірне право, як і сучасне право мало чітке розгалуження договорів за тією чи іншою сферою регулювання. Так, існувало два види договорів: контракти і пакти. Контракти були певним чином замкнутою системою, через що тривалий час не визнавалися ними угоди, не передбачені приватним правом. Пакти були формою правового життя за межами кола контрактів. Слід зазначити, що вони не мали позовного захисту, вони більше були спрямовані на совість сторін та на їх моральні якості. І тільки з розвитком права спричиненим потребами торгівлі та розвитком ремесла пакти отримали силу контрактів. І саме в такому напрямку, в чіткій регламентації та відповідальності за невиконання контрактів система договірних прав здобула свого подальшого розвитку. Була розроблена система контрактів, яка включала визначений перелік договорів. Відсутність позовного захисту пактів, а це обумовлювало їх неформальність, витіснило їх з суспільного обороту або ж деякі з них набули все ж позовного захисту. Важко уявити собі систему сучасного договірних прав без визначеної відповідальності за невиконання того чи іншого договору. Сучасним корпоративним правом не тільки передбачена відповідальність за невиконання умов договору, а й зазначаються положення про наслідки невиконання умов договору в самому договорі, можливо саме це і робить їх дієвим механізмом у врегулюванні відносин при функціонуванні господарських товариств. Так, як приклад, корпоративним договором ТОВ, крім способів забезпечення виконання зобов'язань, також визначаються заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання зобов'язань.

Безумовно, хоч і на деяку подібність з контрактами у відповідальності за невиконання його умов, сучасні договори суттєво відрізняються від договорів Стародавнього Риму. Структура договору була проста та формалізована і головна їх суть заключалась в трьох термінах, таких як: дати, зробити і надати. Сучасне договірне право складне, включає в себе не тільки договір з чітко

визначеною структурою та елементами, а й до кожної сфери суспільного життя, яка регулюється договором, існують свої особливості договорів, які найбільш повно та всебічно регулюють виконання та відповідальність за невиконання того чи іншого договору. І якщо говорити конкретно за корпоративний договір, то він складний за своєю суттю, зумовлено це насамперед специфікою тих відносин, які він регулює.

Вже в римському праві було визначено, що елементи договору можуть бути, як істотними, тобто такими без яких він не може існувати, та звичайними. І якщо в відносинах тих часів можна було чітко визначити істотні умови, то в умовах сьогодення навіть сучасне українське законодавство, не чітко врегульовує дане питання. Так, в ст. ст. 638, 639 Господарського кодексу України вказується, що договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Проблема виникає в тому, що попри здається зрозумілість в законодавстві, що всі істотні умови мають бути врегульовані, часто має місце, і в корпоративних договорах зокрема, що якесь положення не було прописане та врегульоване, а як ми знаємо договір вважається неукладеним лише на стадії укладання, а не на стадії виконання зобов'язань. В корпоративному праві також існують проблеми у врегулюванні даного питання, так навіть в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» (надалі – Закон про корпоративні договори), який набрав чинності 18 лютого 2018 року, немає чіткості в перерахуванні істотних умов. Безумовно це великий крок у врегулюванні даних відносин і багато положень корпоративного договору доповненні, але як видно з пояснювальної записки ще до законопроекту, що він має на меті підвищення рівня корпоративного управління в господарських товариствах, а також захисту прав та інтересів інвесторів, чіткості в перерахуванні істотних умов, без врахування яких він не може бути укладений в ньому немає. Припустимо, не маючи наміру (з різних причин) виконувати свої обов'язки за КД, одна із сторін може наполягати на його не укладеності, наприклад, через неврегульованість «вкрай важливої умови» щодо конкретних строків виконання подальшої майнової участі в розвитку ТОВ інших учасників (засновників) (якщо про це щось було зазначено в КД) [1]. Виникають також питання щодо сторін корпоративного договору. Так, Закон доповняє Закон України «Про господарські товариства», а саме ст. 51 положенням, що «Договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю є обов'язковим лише для його сторін» [2]. Тобто аналізуючи дану статтю законодавець наділяє частину учасників (засновників) правом на укладання корпоративного договору. Безумовно, договір носить вольовий характер та не може обмежувати його сторони в можливості волевиявлення,

також в статті звичайно передбачено що ТОВ повинно бути повідомлено про укладення договору у визначений законом термін, що предметом договору про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю не може бути зобов'язання сторони цього договору голосувати згідно з вказівками органів управління товариства з обмеженою відповідальністю, щодо часток якого укладений договір, але на нашу думку дане положення та інші статті, потребують чіткого врегулювання та доповнення як у питанні істотних умов, які повинні бути враховані цією частиною учасників(засновників) при укладанні корпоративного договору, так і в розширенні кола питань, які не можуть бути вирішені шляхом укладення корпоративного договору між частиною учасників (засновників) ТОВ. Логічним напевно було б також узгодження положень договору з іншими учасниками (засновниками) ТОВ, адже в будь якому випадку будуть питання які стосуватимуться інших учасників, а це не позитивно може вплинути на настрої та відносини між учасниками (засновниками).

Спираючись на існуючий досвід використання в Україні акціонерних угод, до КД в ТОВ резонним вбачається внесення, зокрема, наступних умов. В частині управління: обов'язковість проведення позачергових загальних зборів у певних випадках, обов'язковість явки учасників (засновників) на загальні збори, обов'язковість голосування учасників (засновників) з тих чи інших питань. В питаннях, пов'язаних з відчуженням частки (її частини): заборона на відчуження частини (її частки) учасником (засновником) протягом певного часу, обов'язковість продажу своєї частини (її частки) учасником (засновником) за конкретних умов тощо. Порядок вирішення питань, пов'язаних з конфліктними ситуаціями між підписантами КД [1].

Ще одне питання, на якому правильним буде зупинитися, це умови дійсності договору. Якщо провести паралель між Римським договірним правом та сучасним корпоративним договором, то можна побачити що є і схожі, і відмінні риси. Так, за договірним правом Стародавнього Риму, договір вважався дійсним та можливим укладенню при: законності договору, вільного волевиявлення сторін, форми волевиявлення, праводієздатності сторін, визначення предмета договору і реального виконання дій, які становлять предмет, та ін. У випадку недотримання хоча б однієї з цих вимог договір міг бути визнаний недійсним [3]. Щодо законності договору, то звичайно сучасне корпоративне законодавство регулює дане питання, однак, зважаючи на специфіку корпоративних договорів, а саме що вони укладаються між учасниками господарського товариства, то звичайно, як ми вже згадували, він не повинен шкодити інтересам товариства та його учасників. Вільне волевиявлення важлива умова дійсності договору, і якщо в Римському праві

щодо деяких осіб було обмеження в укладенні договору, то сучасний корпоративний договір не несе обмежень звичайно щодо осіб, які можуть укласти корпоративний договір, крім питань, які ним можуть регулюватись. Щодо форми волевиявлення, то тут законодавець став на шлях розширення можливостей учасників корпоративного договору, в Римському праві було чітко обмежено чотирма формами договору та чіткою структурою. Обумовлено це тим, що корпоративний договір в чіткій формі не може врахувати всіх істотних умов і в такому випадку не були б враховані інтереси всіх сторін. Нарешті, щодо предмету договору та можливості його виконання, то як в римському договірному праві вимагалось чітке визначення предмета, так і сучасний корпоративний договір має бути чітким щодо питань, які в ньому врегульовані, а сторона, яка взяла на себе обов'язок його виконання, повинна реально оцінювати свої можливості щодо предмету договору, адже вона дає згоду на його виконання.

Отже, як ми бачимо в багатьох загальних рисах договори в Римському праві були схожими с сучасним корпоративним договором. Відмінності стосуються загалом в зв'язку з розвитком права та специфікою відносин, які регулюються корпоративним договором. Насамкінець, хочеться зазначити, що врегулювання та вдосконалення корпоративних відносин має стояти перш за все на меті держави, адже від рівня гарантованості виконання зобов'язань напряду залежить привабливість корпоративних відносин і, як наслідок, рівень економічного розвитку держави.

Література:

1. Борис Куприянский Корпоративний договір в ТОВ як інструмент захисту прав інвесторів. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/bkupriyanskiy/article/26077>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів : Закон України від 18.02.2018р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1984-19>
3. Договір у Римському праві. Режим доступу: <http://jure.in.ua/tema-8-dogovir-u-rymskomu-pravi/>